

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 13 februari 1926 kl. 2 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om indragning av militieombudsmannaämbetet.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 210, hemställes av herr *Lithander* m. fl.,

»att riksdagen måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 96—102 och 110 regeringsformen, § 42, 2 och § 68 riksdagsordningen samt § 4 5:o tryckfrihetsförordningen.

Regeringsformen.

§ 96.

Varje lagtima riksdag skall förordna en för lagkunskap och utmärkt redlighet känd man att, såsom riksdagens ombud, efter den instruktion riksdagen för honom utfärdad, hava tillsyn över lagarnas efterlevnad av domare och ämbetsmän samt att vid vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som uti sina ämbetens utövning av våld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra. Vare dock han i all måtto underkastad samma ansvar och plikt, som allmän lag och rättegångsordning för aktorer utstaka.

§ 97.

Denne riksdagens justitieombudsman, som, så länge han ämbetet innehar, skall i alla avseenden anses lika med Konungens justitiekansler, väljes på sätt riksdagsordningen stadgar; och bör därvid jämväl utses en man av de egenskaper, som hos denna ämbetsman erfordras, att honom efterträda, ifall han, innan nästföljande lagtima riksdag anställt nytt val av justitieombudsman, skulle med döden avgå, samt att utöva ämbetet under den tid justitieombudsmannen kan vara av svår sjukdom eller annat låga förfall därifrån hindrad.

§ 98.

I händelse justitieombudsmannen, under det riksdag är församlad, avsäger sig det erhållna förtroendet eller med döden avgår, skall riksdagen

i ämbetet genast insätta den man, som blivit till hans efterträdare utsedd. Skulle justitieombudsmannens utsedde efterträdare, under riksdag, avsäga sig det erhållna förtroendet eller i justitieombudsmansämbetet insättas eller med döden avgå, utväljes, på ovan stadgade sätt, en annan behörig man i hans ställe. Inträffar något av dessa fall emellan riksdagarna, skall riksdagens rätt härutinnan genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utövas.

§ 99.

Justitieombudsmannen må, när han det nödigt anser, kunna öfvervara högsta domstolens, regeringsrättens, nedre justitierevisionens, hovrätternas, kollegiernas eller i dessas ställe inrättade verks och alla lägre domstolars öfverläggningar och beslut, dock utan rättighet att sin mening därvid yttra, samt äga tillgång till alla domstolars, kollegiers och ämbetsverks protokoll och handlingar. Konungens ämbetsmän i allmänhet vare skyldige att lämna justitieombudsmannen laglig handräckning, samt alla fiskaler, att medelst aktioners utförande honom biträda, då han det äskar.

§ 100.

Justitieombudsmannen åligge att till varje lagtima riksdag avlämna redogörelse för sin förvaltning av det honom anförtrodda ämbete samt däruti utreda lagskipningens tillstånd i riket, anmärka lagarnas och författningarnas brister och uppgiva förslag till deras förbättring.

§ 101.

Skulle den oförmodade händelse inträffa, att antingen hela Konungens högsta domstol eller av dess ledamöter en eller flere funnes hava av egennyttia, vrångvisa eller försumlighet så orätt dömt, att därigenom någon, emot tydlig lag och sakens utredda och behörigen styrkta förhållande, mistat eller kunnat mista liv, personlig frihet, ära och egendom, eller regeringsrätten eller en eller flere av dess ledamöter funnes hava vid prövning av besvärsmål låtit sådant förhållande komma sig till last, vare justitieombudsmannen pliktig, ävensom Konungens justitiekansler berättigad, att vid den rikets domstol, som här nedanföre bestämmes, den felaktige under tilltal ställa, samt till ansvar efter rikets lag befordra.

§ 102.

Denna domstol, som riksrätt kallas, skall i sådant fall bestå av presidenten uti Konungens och rikets Svea hovrätt, vilken däruti före ordet, presidenterna uti alla rikets kollegier, vid tilltal emot högsta domstolen fyra de äldsta regeringsråd, men, när regeringsrätten är tilltalad, fyra de äldsta justitieråd, ävensom, i båda fallen, högste befälhavaren över de i huvudstaden tjänstgörande trupper, högste närvarande befälhavaren för den vid huvudstaden förlagda delen av flottan, tvenne de äldsta råd i Svea

hovrätt och det äldsta råd i varje av rikets kollegier. Då antingen justitiekansleren eller justitieombudsmannen finner sig befogad att högsta domstolen eller regeringsrätten samfällt eller särskilda enderas ledamöter inför riks-rätten tilltala, äsken han hos presidenten i Konungens och rikets Svea hovrätt, såsom riksrättens ordförande, laglig kallelse å den eller dem, som skola tilltalas. Presidenten — — — — i rikets tjänst.

§ 110.

Ej må någon riksdagsman under tilltal ställas eller sin frihet berövas för sina gärningar eller yttranden i denna egenskap, utan att den kammare, till vilken han hör, sådant tillåt genom uttryckligt beslut, däruti minst fem sjättedelar av de röstande instämt. Ej heller — — — — beivra låta.

Bliver riksdagsman, medan riksdag samlad är, eller under resa till eller ifrån riksdagen, enär man vet honom i sådant ärende stadd vara, med ord eller gärning ofredad, gälle därom vad angående våld eller föroläpning emot Konungens ämbetsmän, i eller för ämbete, i allmän lag stadgat är. Samma lag vare, om riksdagens fullmäktige, revisorer eller justitieombudsman eller sekreterare eller kanslibetjante i någon av riksdagens kamrar eller i något dess utskott, i eller för utövning av sådan befattning, våldföres eller föroläpmas.

Riksdagsordningen.

§ 42.

2. Utskottet skall och granska justitieombudsmannens avgivna redogörelse, ävensom hans ämbetsdiarier och registratur, samt med utlåtande däröver till riksdagen inkomma.

§ 68.

Till följd av regeringsformens 96 § skall varje lagtima riksdag förordna en för lagkunskap och utmärkt redlighet känd man att hava tillsyn över lagarnas efterlevnad av domare och ämbetsmän samt att inför den riks-rätt, som i bemälda grundlags 102 § till dess inrättning och göromål beskrives, eller vid andra vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som i sina ämbetens utövning anses av våld, mannamån eller annan orsak hava någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra.

Denne riksdagens justitieombudsman, vilkens rättigheter och åligganden ytterligare så väl i regeringsformen som genom särskild instruktion utstakas, väljes av fyrtioåtta för tillfället nämnda valmän, av vilka vardera kammaren inom sig utser tjugufyra. Dessa valmän, vilka böra till valförrättningen sammanträda samma dag, då de blivit utsedda, och ej må åtskiljas förr än valet är fulländat, skola först samfällt, medelst slutna sedlar, var för

sig föreslå den man, som de anse böra komma under omröstning. Falla därvid rösterna till mer än hälften på en man, är han behörigen vald. Äro åter rösterna så delade mellan flera, att sådan pluralitet för någon icke äger rum, anställs ny omröstning med slutna sedlar till antagande av den, som de flesta rösterna erhållit, eller, om han icke antages, av den, som näst honom blivit av de flesta kallad o. s. v. Skulle, sedan alla omröstningarna sålunda försiggått, likväl ingen hava erhållit den här föreskrivna pluralitet, anställs ny omröstning över alla dem, som vid den första omröstningen blivit satta ifråga; skolande den, som erhållit de flesta rösterna, anses behörigen vald.

Valmännen böra vid samma tillfälle, då justitieombudsman utses, och på enahanda sätt, välja en man av de egenskaper, som hos denne ämbetsman erfordras, för att honom efterträda, i fall han, innan nästa lagtima riksdag anställt nytt val av justitieombudsman, skulle med döden avgå, samt att utöva ämbetet under den tid justitieombudsmannen kan vara av svår sjukdom eller annat laga förfall därifrån hindrad.

I händelse justitieombudsmannen, under det riksdag är församlad, avsäger sig förtroendet, eller med döden avgår, insätter riksdagen genast i ämbetet den man, som blivit till hans efterträdare utsedd. Skulle justitieombudsmannens utsedde efterträdare, under riksdag, avsäga sig det erhållna förtroendet eller i justitieombudsmansämbetet insättas eller med döden avgå, utväljes på ovan stadgade sätt en annan behörig man i hans ställe.

Inträffar något av dessa fall mellan riksdagarna, skall riksdagens rätt härutinnan genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret utövas.

Tryckfrihetsförordningen.

§ 4.

5:o. Så snart någon förbrytelse mot denna lag blivit av chefen för justitiedepartementet hos justitiekanslern anmäld, åligge den sistnämnde att ofördröjligen låta förbrytelsen, genom tillförordnad aktör, vid behörig domstol åklaga; och bör han dessutom, för egen del, genom vederbörande ombud, över tryckfrihetens lagliga bruk tillbörlig uppsikt hava. Vare likaledes justitieombudsmannen pliktig att, i avseende på förbrytelser emot denna lag, lämna sin ämbetsåtgärd, enligt de i instruktionen, rörande hans befattning med andra mål, föreskrivna grunder. Enskilt förolämpande äger målsäganden att själv eller genom ombud åtala.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

*Utskottets
yttrande.*

Det förslag, som legat till grund för militieombudsmannaämbetets inrättande, framlades av Kungl. Maj:t vid 1914 års senare lagtima riksdag, varefter vederbörande grundlagsbestämmelser definitivt genomfördes år 1915.

Det framhölls härvid, att de kontrollinstitutioner i fråga om den statliga förvaltningen, som redan funnos, särskilt justitieombudsmannaämbetet, knappast kunde anses tillräckliga för sitt ändamål. Sedan dessa institutioners tillkomst hade nämligen den statsverksamhet, som utgjorde kontrollens föremål, i hög grad utvecklats, och det vore därför behöfligt att, om en tillfredsställande kontroll skulle kunna utövas över statsförvaltningen i dess helhet, antingen förstärka de förefintliga kontrollmyndigheternas arbetskrafter eller ock upprätta en ny kontrollmyndighet för vissa områden. Den lämpligaste utvägen syntes härvid vara att anordna speciell kontroll för försvarsverkets vidkommande. Försvarsväsendets ur olika synpunkter säregna ställning, bland annat med hänsyn till den allmänna värnpliktsens djupgående betydelse för den enskilde, gjorde en kontroll på detta område påkallad. Till undanröjande av misstro mot och missförstånd om försvarsverket funnes intet bättre medel än inrättande av en sakkunnig och opartisk myndighet med uppgift såväl att självant ägna förhållandena en ständig och noggrann uppmärksamhet som ock att undersöka befogenheten av framställda klagomål och anmärkningar.

Förefintligheten av en särskild kontrollmyndighet på förevarande område torde fortfarande vara av det värde, att de i motionen anförda besparingssynpunkterna i detta fall icke få vara utslagsgivande.

Utskottet får alltså hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 februari 1926.

På konstitutionsutskottets vägnar:

K. VON GEIJER.

Närvarande: Herrar von Geijer, Engberg*), Strömberg, Thulin, Adolf Dahl, Reuterskiöld, August Ljunggren, G. W. Hansson*), Stendahl, N. J. F. Almkvist, Leander, Sävström, Vennerström, Gustafson i Kasenberg, Bäckström*), K. A. Westman, Hallén*), Björkman i Norrköping, Sjöström och Forssell.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herrar Reuterskiöld, Gustafson i Kasenberg, K. A. Westman och Forssell, som yrkat, att motiveringen skulle lyda sålunda: »Det förslag — — år 1915. Det framhölls härvid bland annat, att försvarsväsendets ställning, särskilt med hänsyn till den allmänna värnpliktsens djupgående

Bihang till riksdagens protokoll 1926. 5 saml. 4 häft. (Nr 6.) 310 26 2

betydelse för den enskilde gjorde en kontroll på detta område påkallad. Utskottet anser ock, i överensstämmelse härmed, att, så länge värnplikten utgör försvarsorganisationens väsentliga grund, denna kontroll bör bibehållas, men utskottet kan å andra sidan icke förneka, att militieombudsmannaämbetet såsom fristående institution blir allt mera överflödigt och att det därför med fog kan ifrågasättas, huruvida ej detsamma kunde förenas med justitieombudsmansämbetet till ett justitie- och militieombudsmansämbete. Då emellertid denna fråga ännu knappast är mogen för utredning, hemställer utskottet

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

2) av herr *Björkman* i Norrköping, som ansett, att utskottet i sitt utlåtande bort utsäga, att utskottet väl till fullo beaktade de synpunkter, som i besparingshänseende talade för överförande av militieombudsmannens förhållandevis ringa arbetsuppgifter å justitieombudsmannen, men att utskottet för närvarande ej funne omständigheterna föranleda till hemställan om bifall till motionen.